

LA ÎNĂLȚIMEA NOII ETAPE

O pagină grandioasă din istoria poporului nostru a fost scrisă. Din acest an — „anul celui de-al 10-lea Congres al Partidului“ — România și-a cucerit pe deplin bucuria și mândria de-a fi investită cu numele de țară socialistă. În pragul Congresului al 10-lea al partidului, care urmează să consfințească acest stadiu înalt la care oamenii muncii din uzine, șantiere, ogoare, biblioteci au ridicat construcția socialistă, întreg poporul îmbină entuziasmul său cu o responsabilă meditație, adâncind și comentind datele complexe și multilaterale, enciclopedice — cum s-a spus — conținute în Proiectul Statutului Partidului Comunist Român și în programul perspectivelor de mîne, în Directivele cu privire la dezvoltarea economiei naționale în anii următori. Aceste Directive nu au lăsat deoparte nici una din ramurile activității creatoare ale omului din țara noastră. Bogatul bilanț al dezvoltării economice, științifice, tehnice, culturale de pînă acum, analizat în amănuntele sale specifice, vorbește nu numai despre o realitate concretă, obiectivă, edificată cu strălucire de popor sub conducerea partidului. El mărturisește, cu elocvență, și bogata experiență de viață acumulată de către fiecare participant — muncitor, țaran, cărturar — integrat și devotat multiversului proces al desăvîrșirii bazelor noastre material-economice. Imaginea globală a multiplelor aspecte sub care ni se înfățișează azi rezultatul luptelor, eforturilor și victoriilor legate de construcția socialismului, și pe care Directivele le reflectă în cifre lapidare, este, în același timp, imaginea stimulative și mobilizatoare către noile trepte ale înfloririi României socialiste.

Caracteristică programului acestei înfloriri este ponderea realistă a cercetării, însoțită de calculul și prognoza științific precise; este — mai presus de toate — cunoașterea în esență și încrederea în făuritorul istoriei noastre de ieri și de azi, în omul muncii, în puterile lui de muncă; este analiza condițiilor și problemelor lui de viață, ale căror soluții sînt implicate în însăși dinamica transformării generale a societății noastre.

Drumul triumfului socialismului în țara noastră a fost trasat în principiiile lui și străbătut pas cu pas sub călăuzirea statornică și înțeleaptă a partidului, fiindu-se neabătut seama de ceea ce este specific, propriu, pămîntului și trecutului nostru ca popor și națiune. Marile tradiții de luptă și energie revoluționară ale poporului nostru au fost continuate, canalizate și îmbogățite cu consecvență de concepția marxist-leninistă, baza și criteriul tuturor marilor fapte de construcție și de transformare materială și spirituală de care ne bucurăm și ne mîndrim azi. Și nu putem gîndi toată această devenire recentă

a vieții noastre sociale, fără a avea în față prezența pilduitoare, amplă și viguroasă, azi dominantă, a comunistului. Al cărui chip moral și spiritual dă prestigiu și forță reprezentativă societății noastre, a cărui acțiune convinge, însuflă entuziasm și energie, mobilizează și ridică în chip exemplar conduita cetățenească și etică a maselor.

În interesul general, fierbinte, caracteristic acestor zile de largi și vii dezbateri, stîrnite de documentele Congresului al IV-lea al partidului, omul de artă își manifestă firesc participarea sa plenară. El nu se poate opri — studiindu-le — numai la obiectivele proprii domeniului său profesional de activitate. Prin înseși rostul și chemarea sa, el se simte solicitat și își confundă preocupările cu toate multilateralele aspecte ale realităților de azi și ale celor proiectate spre mine. Tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, la Conferința organizației de partid a orașului București, că prevederile Directivelor, deși se referă îndeosebi la dezvoltarea economiei, „reprezintă de fapt un program de dezvoltare multilaterală a întregii noastre societăți”. Pe de altă parte, primul secretar al Comitetului Central al partidului a subliniat, adresîndu-se cu același prilej creatorilor de artă, că dincolo de „forma de prezentare, expresia artistică în diverse stiluri” a creațiilor artistice, important este conținutul operei de artă. Or, problema dezvoltării multilaterale a personalității umane și a societății este conținutul, obiectivul principal al creației oricărui artist demn de acest nume.

În această lumină, realitățile și perspectivele Hunedoarei, ale Combinatului din Galați, ale Hidrocentralei de pe Argeș sau de la Porțile de Fier — problemele continuării neabătute a industrializării socialiste a țării nu sînt numai ale muncitorului, tehnicianului, inginerului: sînt și ale omului de artă. Ale lui sînt și problemele înzestrării tehnico-materiale, consolidării și extinderii rezultatelor pozitive obținute în dezvoltarea industriei și producției agriculturii socialiste. Deopotrivă cu tehnicienii, el e interesat de îmbunătățirea calității produselor, de înzestrarea economiei noastre cu instalații la nivelul tehnicii moderne și mai ales de dezvoltarea învățămîntului și ridicarea nivelului de pregătire profesională a muncitorilor și cadrelor tehnice, de creșterea în continuare a bunăstării materiale și culturale a populației.

Omul de artă a avut, în aceste zile din preajma Congresului, nenumărate prilejuri de a reflecta asupra locului și rostului său în actualul peisaj general de elan și efervescentă creatoare, întîlnirile cu conducătorii partidului, documentele partidului au fost în această privință un îndreptar de esențială importanță. De asemenea, bogata trecere în revistă a celor mai reprezentative spectacole din această stagiune, în cadrul Decadei teatrelor dramatice, cu care a culminat acest an teatral, a înlesnit oamenilor de teatru un examen temeinic al stadiului creației lor și o privire în perspectiva viitoarelor trepte către care sînt chemate puterile lor, pentru a fi la înălțimea și pentru a contribui eficient la stimularea împetuoasei dezvoltări de mine a economiei și culturii țării noastre.

* * *

Închinată cinstirii Congresului al IV-lea al partidului, Decada teatrelor dramatice din acest an a fost cu atît mai edificatoare cu cît valorile artistice relevate au fost fructul nu al unei organizări festive, ci rezultanta organică a unor eforturi și căutări de zi cu zi, desfășurate de-a lungul întregii stagiuni și pe întreaga rețea teatrală a țării. Ea s-a arătat cu atît mai convingătoare cu cît desfășurarea ei a avut caracterul unei întîlniri de lucru, al unui schimb de experiență, al unei confruntări de rezultate, personalități, stiluri și convingeri artistice.

Mai mult de o jumătate din cele 39 de teatre dramatice răspîndite pe harta țării au trimis spre confruntare și dezbateri cite-un fapt de artă din multitudinea celor înscrise pe afișul fiecăruia dintre ele în această stagiune. Dar bilanțul Decadei nu poate fi gîndit și cîntărit fără a se ține seama și de turneele (tradiționale închiderii de stagiune) a căror prezență în Capitală a precedat și a coincis chiar cu zilele Decadei. Așa fiind, unghiul de analiză nu numai că s-a lărgit considerabil, dar a înlesnit și descoperirea existenței unei eflorescențe creatoare în colectivele din țară, pe care spectacolele selectate pentru Decadă nu ar fi relevat-o îndeajuns; cu atît mai mult cu cît alegerea s-a efectuat adesea cu dificultate față de avantajul de montări oferite, ori după criterii artistice nu totdeauna ferme și consecutive. (Am regretat de aceea că, de pildă, din rezultatele artistice ale teatrelor din Sibiu și Brașov nu ni s-au prezentat cele ce ni se par cu adevărat reprezentative, Cymbeline și, respectiv, Vlaicu Vodă.)

Izbitoare, înaintea oricăror aprecieri de amănunt și de valoare, au apărut maturitatea vădită cu care se înfățișează azi arta teatrului nostru, varietatea și creșterea calitativă a forțelor care o slujesc, orientarea culturii teatrale pe făgașul gîndirii umanist-

socialiste. Aceste coordonate unesc o mare diversitate de metode și expresii stilistice, care au dat viață scenică unei arii dramaturgice nespuse de vaste: de la Shakespeare, Molière și Ibsen la Miller și Osborne; de la Brecht și Steinbeck la Labiche, Uercors și Dürrenmatt, pentru a cita valorile universale clasice și contemporane reprezentate; iar din dramaturgia noastră, de la Davila, Victor Ion Popa și Camil Petrescu la Horia Lovinescu, A. Baranga, Al. Mirodan, Paul Everac, Dorel Dorian, cărora li se adaugă debutul Ecaterinei Oproiu.

În cumpăna selectărilor nu au stat însă atât textele dramatice ca atare, cât calitatea actului scenic, gândirea artistică, nivelul culturii profesionale. Din acest punct de vedere am asistat la două fenomene proprii ultimilor ani, și îndeosebi semnificative pentru această stagionă.

Întii, stadiul înalt atins — alături de cele mai bune teatre din Capitală — de unele teatre din regiuni, cu deosebire cele naționale (Iași, Cluj, Craiova); stabilitatea și consecvența într-o disciplină programatică și profesională a unor colective mai de mult repute (Timișoara, Cluj maghiar); autoritatea ansamblurilor alcătuite din promoții tinere (Piatra-Neamț, Satu Mare, Tg. Mureș — secția română).

Decalajul existent pînă mai ieri între nivelul realizărilor din provincie și cel din Capitală este în sensibilă scădere. Spectacole ca Moartea unui artist, pe scena Teatrului Maghiar din Cluj, sau Constructorul Solness (regia Ulad Mugur) de la Naționalul clujean stau vădit alături de orice bun spectacol bucureștean; Othello, montat de Călin Florian la Craiova, realizările colectivelor tinere cu Nu sînt Turnul Eiffel (regia Ion Cojar) la Piatra-Neamț, Privește înapoi cu minie (regia Kovács Ferencz) la Satu Mare, sau Vedere de pe pod (regia G. Harag) la Tg. Mureș se înscriu și ele, pe plan republican, printre cele mai prestigioase ale anului. Firește, regiunea ne-a oferit și exemple de persistență a provincialismului în teatru (Citadela sfărîmată, regia Marietta Sadova la Petroșani); dar reziduuri „provincialiste” pot fi întilnite și în Capitală. Fenomenul de elevare generală a artei teatrale, imbinat cu exigența crescîndă față de programul artistic și profesia interpretativă, apare însă indiscutabil ca o realitate caracteristică momentului actual.

În al doilea rînd, efortul ieșirii din rutină, spiritul inovator. Teatrele noastre s-au prezentat la nivelul semnalat, într-o diversitate de modalități scenice, expresii stilistice. Nu ne referim numai la faptul că unele ansambluri s-au constituit în celule artistice distincte, atât pe planul repertoriului cât și pe cel al viziunilor scenice (Teatrul de Comedie, Teatrul Mic, Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”, Teatrul „C. I. Nottara”). Important e că mai pretutindeni pîlsează ambiția improspătării gândirii și faptului de artă, efortul de îmbogățire a culturii teatrale, de cucerire a unei personalități stilistice revelatoare — toate derivate din năzuința de a preciza sensuri, de a sublinia și valorifica mesaje, de a da eficiență socială actului artistic. Ne-am depărtat mult de uniformitatea concepțiilor și viziunilor regizorale și scenografice, de modul corect, pasiv, adesea simplist și vulgarizator, în care altă dată se „valorificau”, teșindu-se, textele dramatice. Sînt de notat, în această ordine de idei, mai cu seamă spectacolele pe scrieri prestigioase, dar în același timp contradictorii, și de aceea dificile în surprinderea și sublinierea sensurilor lor mai mult sau mai puțin clar umaniste: Vrăjitoarele din Salem (regia Dinu Negreanu) și Vară și fum (regia Crin Teodorescu), ambele pe scena Teatrului Național din Iași; Fizicienii (regia C. Anatol), la Teatrul din Timișoara; Vedere de pe pod (regia G. Harag), la secția romînă din Tg. Mureș.

Relația scenă-operă scrisă are azi, cum se cuvine, un caracter dialectic, dinamizat de poziția socialist-civică a artistului. Firește, nu putem trece cu vederea că, în această relație, un loc însemnat îl ocupă talentul, cultura talentului și curajul talentului. Ne-au rămas în amintire multe spectacole. Oricît ar părea de ciudat (regia Radu Penculescu, Teatrul Mic) s-a relevat prin calitatea osmozei dintre premisele textului și realitatea fierbinte a umanității scenice; liniile montării s-au adîncit vizibil față de premieră, redimensionîndu-se. Pălăria florentină (regia Lucian Giurchescu, Teatrul Muncitoresc C.F.R.) a uluit prin trepidația amețitoare a situațiilor de vodevil, riguros calculată, și care se desfașoară surprinzător, luminînd în aqua forte siluete și caractere. Oameni și șoareci (regia Al. Finți, Teatrul Național „I. L. Caragiale”) se păstrează ca un document de mare poezie tragică al unei lumi frustrate de propria sa umanitate. Demonstrația regizoral-scenografică în spectacolul Nu sînt Turnul Eiffel (Ion Cojar și Adriana Leonescu) dă o strălucire concretă și particulară secvențelor din care e construită piesa Ecaterinei Oproiu. Accentele ponderate, dar nerefuzate umorului, pe care Emil Mandric le-a folosit în realizarea scenică a pledoariei lui Uercors (Zoo, Teatrul din Ploiești) vorbesc și ele despre sondarea teatrală a zonelor de idei într-un text prin structura lui oarecum refractar scenei.

Nu am căutat în exemplele de mai sus o aşezare ierarhică şi o inventariere completă a spectacolelor din Decadă. Despre unele am scris cu prilejul premierelor, asupra altora ne oprim în paginile ce urmează, iar ultimele spectacole ale Decadei vor forma obiectul unor cronici viitoare (Vlaicu Vodă — Teatrul Naţional „I. L. Caragiale”, Fiziicienii — Teatrul de Comedie). Experimentele, cercetările şi descoperirile, adesea revelatoare, în toate compartimentele imaginii scenice, s-au impus cu precădere în această stagiune şi, fireşte, în Decadă, marcând originalitatea şi îndrăzneala diversă a spectacolului ca elemente ce o definesc.

Mai toate spectacolele văzute, indiferent de măsura în care au fost calitativ acoperite, au relevat câte ceva preţios, vrednic de reţinut, vrednic de fructificat. Idei sau construcţii regizorale interesante am întâlnit, de pildă, în spectacolul lui G. Jora, Surorile Boga, la Galaţi (deşi aici contribuţia actoricească e doar corectă, cu excepţia compoziţiei serioase a tinărului absolut Petre Gheorghiu în rolul lui Pavel Golea); pregnantă a fost omogenitatea stilistică, încheată de George Teodorescu în spectacolul Frank al V-lea pe scena T.E.S., ca şi forţa cu care s-a reuşit caracterizarea personajelor Ştafetei nevăzute pe scena Teatrului din Tg. Mureş — secţia maghiară (regia Farkás István), de la cele centrale pînă la cele episodice şi chiar de figuraţie. S-a impus profunzimea cu care Crin Teodorescu a ştiut să talmăcească şi să lumineze publicului atmosfera ceţoasă şi zonele tulburi ale piesei lui Tennessee Williams, Vară şi fum. Toate acestea se adaugă celorlalte succese ale stagiunii, ca nişte convingători şi semnificativi germeni de neîndoioasă împlinire a regiei noastre. De altfel, stagiunea şi corolarul ei — Decada — au fost o deplină şi elocventă conjugare a tuturor forţelor noastre regizorale valoroase.

* * *

În sfera scenografiei — care de multă vreme a atras unanimitatea aprecierii criticii şi a publicului, ca un factor dominant în edificarea imaginii scenice — ne simţim obligaţi să subliniem, şi cu acest prilej, aportul citorva creatori: Liviu Ciulei şi I. Oroveanu, cu decorul de complexe sensuri şi trimiteri din Opera de trei parale; Paul Bortnovski, cu arhitectura lui plină de poezie, îmbinată cu înţelegerea concretă a inefabilului „local” şi cu surprinderea plastică a substanţei intime social-psihologice din Vară şi fum; supleţea şi eleganţa aplicate de Mihai Toşan asupra unei largi diversităţi de ambianţe şi medii scenice, în măsură să dea fluiditate şi unitate cursivă tragediei Othello. O notă aparte, pentru ceea ce este un fermecător aliaj de spiritual, mobilitate, graţie, ironie, se cuvine acordată Sandei Muşatescu pentru scenografia la Pălăria florentină. O pomenim din nou pe Adriana Leonescu — dincolo de unitatea şi ingeniozitatea formulei realizate împreună cu regizorul spectacolului Nu sînt Turnul Eiffel — pentru ceea ce este personal, propriu ei: caracterul lapidar şi tineresc al metaforei. Lista ar putea fi mult prelungită. Ea ne-ar furniza date concrete şi multiple, argumente hotărîtoare privind diversitatea stilistică în stadiul actual de cultură al scenografiei noastre.

* * *

Vastitatea şi forţa colectivelor noastre actriceşti nu pot fi cuprinse, nici măcar pentru Decada la care am asistat, necum pentru stagiune, în cadrul articolului de faţă.

Am recunoscut din nou puternica unitate ce s-a legat între generaţii: maestrul Gh. Calboreanu, alături de Ilinca Tomoroveanu; nestorul scenei naţionale clujene, Şt. Braborescu, alături de Melania Ursu; profesorul unor nenumărate generaţii de actori, Kovács György, alături de absolventa unei ultime promoţii, Nagy Réka... Ne-am dat din nou seama de organicitatea îmbogăţirii marii noastre tradiţii realiste cu fermentii proaspeţi ai exigenţelor contemporane, de sănătoasa trecere a tradiţiei în inovaţie. În jurul acestui ax fundamental al teatrului nostru se roteşte o întreagă constelaţie de personalităţi şi talente, consacrate sau în devenire. Diversitatea lor de expresie este atât de mare încît ne vine greu să o catalogăm. Într-adevăr, nu vom spune deajuns reţinînd în ordine absolut întâmplătoare: jovialitatea populară a lui Gh. Leahu (Răzbunarea sufleurului); profunzimea discretă a jocului Annei Dukász (Vedere de pe pod); sensibilitatea matură a Silviei Popovici, alături de vigoarea lui Septimiu Sever (Constructorul Solness); luciditatea pătrunsă de forţă emoţională a lui Ion Marinescu, în contrapunct cu patosul laconic al lui George Constantin (Ori cît ar părea de ciudat); forţa compoziţională a Gildei Marinescu (Fiziicienii), a lui Florin Piersic (Oameni şi şoareci), a lui Ion Pavlescu (Othello); umorul suculent şi foarte personal al lui Toma Caragiu, sau cel aspru, cu incizii subterane, al lui Gh. Măruţă (ambii în Opera de trei parale şi în Zoo); „tripleta” Csiky András, Elékes Emma, Boér Ferencz (Priveşte înapoi cu minie), exprimînd confluent, pe trei trepte diferite, adîncire psihologică, înţelegerea relaţiilor umane complicate, forţă de individualizare; aplombul cu care Tamara Bucuceanu, Cornel Vułpe sau Gh. Bănică ştiu să-şi privească cu ironie personajele şi să le deseneze în şarjă, fără a le doborî în cari-

catură (Pălăria florentină); prezența scenică a lui Virgil Ogășanu și a Eugeniei Dragomirescu (Nu sînt Turnul Eiffel) sau cea a Elenei Bartok (Vrăjitoarele din Salem și Vară și fum) ne-au impus două personalități cristalizate dintre elementele cele mai tinere întîlnite în această stagiune. Asemenea multe talentate elemente tinere, demonstrînd virtuți de mari perspective, au punctat cu prospețime mai toate spectacolele Decadei.

* * *

Pe toate planurile eforturilor, acțiunilor creatoare și rezultatelor artistice, Decada a fost o puternică demonstrație a marelui rezervor de talente din care teatrul românesc își trage necontenita lui sevă și cu care își justifică prestigiul cîștigat pe plan mondial.

Această demonstrație nu poate ascunde însă și unele neajunsuri, goluri, neîmpliniri, ba chiar eșecuri. Semnalăm cîteva:

— Paralel cu creșterea sau măcar păstrarea la nivelul inițial, ridicat, al unora dintre montările stagiunii — favorabil apreciate — am asistat la degradări nejustificate ale altora. Printre acestea, nu fără mirare, am descoperit Opera de trei parale (Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra“).

— Texte care au intrat definitiv în tezaurul literaturii noastre naționale au apărut pe scenă simplificate sau sărăcite, tocmai prin reminiscențele unui joc și unei rostiri veluste, artificial patetice, ca, de pildă, Bălcescu, pe scena Naționalului din Iași, în ciuda unor evidente intenții de a corespunde receptivității și culturii publicului de azi.

În general, la o analiză profesională de amănunt, se constată, chiar și în spectacolele pe bună dreptate apreciate ca valoroase, inconsecvențe, scăpări, momente sau personaje superficiale tratate. De asemenea, în climatul sănătos de lucru al teatrelor noastre, abundent populate cu talente, se întîlnesc adesea atitudini vedetiste, încurajate de înseși colectivele respective. Un singur exemplu: Șeful sectorului suflute (Teatrul din Sibiu), spectacol în care a fost lăsat să se manifeste anarhic și necontrolat impetuosul talent al tînarului și, pe drept, îndrăgitului actor Sebastian Papaiani.

Un domeniu de primordială importanță — neglijat aproape în toată țara: dicțiunea și ținuta scenică. Este o realitate, asupra căreia, în viitor, trebuie să se aplece cu toată atenția și răspunderea factorii conducători ai creației teatrale.

* * *

Decada teatrelor dramatice a fost urmată de o vie, largă și fructuoasă dezbatere, analitică și critică. Discuțiile purtate, într-o atmosferă de sinceră și, de aceea, uneori și firesc polemică confruntare de opinii și poziții, au pornit din consensul unanim al înaltului indice valoric la care a ajuns teatrul românesc de azi și au fost marcate de contribuția unui mare număr de critici, dramaturgi, regizori, scenografi, actori și directori de teatru. Vom da locul convenit, pe larg, în numărul viitor, intervențiilor respective, precum și concluziilor ce s-au putut reține din urmărirea acestei competiții de final de stagiune, care a fost Decada.

* * *

Sub semnul maturității și al responsabilității, cu bucuria succeselor dobîndite — mărturii ale capacității de a sluji eficient politica și chemările partidului —, oamenii de teatru vin în întîmpinarea celui de-al IV-lea Congres hotărîți să ridice nivelul artei lor la înălțimea noii etape de dezvoltare a României socialiste.

„teatrul“